

Kölelik Yolu

The Road to Serfdom (1944)

Friedrich A. von Hayek

Çeviren: **Turhan Feyzioğlu, Yıldırım Arsan, Atilla Yayla**

ISBN: 978-975-6877-06-7

Liberte Yayınları® | 107

Özgürlük Klasikleri | 4

7. Baskı: Ağustos 2021; 1. Baskı: 2004

© 2004, Liberte Yayınları®

Tüm hakları saklıdır. Tamamı veya herhangi bir parçası, hiçbir şekilde fotokopiyle veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Yayınevimiz bunu yapanlar ve buna teşebbüs edenler hakkında kanunî takibat yaptırma hakkına sahiptir.

Yayın Koordinatörü: **Emre Turku**

İç Tasarım: **Abdurrahman Yılmaz**

Kapak Tasarımı: **Liberte Yayınları**

Baskı: **Bizim Büro Matbaacılık**

Adres: Zübeyde Hanım Mah., Sedef Cad., No: 6/A, İskitler, Altındağ, Ankara
Telefon: (312) 229 99 28 | Faks: (312) 229 99 29 | Sertifika No: 42488

LiBeRtE
yayıncı grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-posta: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

Friedrich A. von Hayek

1899'da Viyana'da doğdu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal bilim çalışmalarına yöneldi. Viyana Üniversitesi'nden 1921'de hukuk ve 1923'te siyaset bilimi doktorası aldı. Ludwig von Mises'ten etkilendi ve liberal bakış açısıyla ekonomi ve siyaset üzerine çalışmalar yaptı. Avusturya İktisat Okulu üyesi olan Hayek, serbest piyasa düzeninin 20. yüzyıldaki en önemli felsefî savunucularından biridir. 1974'te merkezî ekonomik planlamanın insanların özgürlüklerini ve ihtiyaçlarını kısıtlayacağı tezi ile Nobel Ekonomi Ödülü'nü düşünsel rakibi Gunnar Myrdal ile paylaştı.

Kölelik Yolu (The Road to Serfdom) Hayek'in özgürlük, çoğulculuk ve ekonomik göreceliğe dayanan düşüncelerinin sembolleştirdiği eseridir.

Hayek, ekonomi dışında bilişim (enformasyon) teorisi, hukuk, politika teorisi, bilim felsefesi ve bilişsel psikoloji (cognitive psychology) alanlarında çalışmalar yapmıştır.

Bazı Eserleri

- ★ *Para Teorisi ve Konjonktür Dalgalanmaları (Monetary Theory and the Trade Cycle, 1929)*
- ★ *Fiyatlar ve Üretim (Prices and Production, 1931)*
- ★ *Kar, Faiz ve Yatırım (Profits, Interest and Investment, 1939)*
- ★ *Bireysellik ve İktisadi Düzen (Individualism and Economic Order, 1948)*

- ★ *Bilimin Karşı Devrimi: Aklın İstismarı Üzerine Çalışmalar* (*The Counter-revolution of Science: Studies on the Abuse of Reason*, 1952)
- ★ *Özgürlüğün Anayasası* (*The Constitution of Liberty*, 1960) [BigBang Yayınları, 2013]
- ★ *Hukuk, Yasama ve Özgürlük* (3 cilt) (*Law, Legislation and Liberty*)
  1. Cilt: *Kurallar ve Düzen* (*Rules and Order*, 1973);
  2. Cilt: *Sosyal Adalet Serabı* (*The Mirage of Social Justice*, 1976);
  3. Cilt: *Özgür Bir Toplumun Siyasi Düzeni* (*The Political Order of a Free People*, 1979) [İş Bankası Yayınları, 2013]
- ★ *Ölümcül Kibir: Sosyalizmin Yanlışları* (*The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*, 1988)

Tam Hayek kaynakçası için bkz. <http://goo.gl/qKYTsG>

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	9
Önsöz.....	15
Giriş	19
1 Terk Edilen Yol	29
2 Büyük Ütopya	45
3 Ferdiyetçilik ve Kolektivizm	55
4 Plâncılığın Önüne Geçilemez mi?	69
5 Plânlı İktisat ve Demokrasi	85
6 Plânlı İktisat ve Kanun Hâkimiyeti Prensibi	103
7 İktisadî Hayatın Kontrolü ve Totaliterlik	121
8 Kim, Kimin İçin?	139
9 Güvenlik ve Özgürlük	161
10 En Kötüler Neden Zirvede?	175
11 Hakikatin Sonu	193

12	Nazizmin Sosyalist Kökleri	207
13	Aramızdaki Totaliterler	221
14	Maddî Koşullar ve İdeâl Amaçlar	239
15	Uluslararası Düzenin Geleceği	255
	Sonuç	273
	Bibliyografik Not	275
	Bölüm Başlarındaki Epigrafların Alındığı Yerler	279
	Sözlük	281
	İsim Dizini	285

Takdim

KÖLELİK YOLU 20. YÜZYIL'IN BÜYÜK LIBERAL FİLOZOFU F. A. Hayek'in en popüler kitabıdır. Bu kitap, düşünce tarihinde dönüm noktası olma fonksiyonunu üstlenmiş ve görevini hakkıyla yerine getirmiş eserler arasında yer almaktadır. Hem içindeki fikirler hem de yazılma ve yayınlanma tarihi bakımından, yazarın ileri görüşlülüğünün ve medenî cesaretinin ölümsüz bir örneğidir. O, esas itibarıyla, Almanya'da totaliterizmi yaratan gelişmelerin benzerlerinin İngiltere'de ortaya çıkmaya başlaması üzerine, İngiliz entelektüellerinin uyararak kaleme alınmış olmasına rağmen, başta ABD olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde yoğun bir ilgi görmüş ve pek çok dile çevrilerek milyonlarca kişi tarafından okunmuştur. Ellinci yayın yıldönümü olan 1994'te Türkçesini yayınlamayı çok arzu etmemize rağmen bunu gerçekleştirememiş olmaktan dolayı hüznü duymakla beraber, kitabın sonunda meydana çıkmış olması bu hüznü gidermektedir.

Kölelik Yolu, yazarın belirttiğine göre, ismini, yazarın büyük liberal filozof de Tocqueville'in *Amerika'da Demokrasi* adlı ölümsüz kitabından aldığı ilhama borçludur. Tocqueville'in, söz konusu

kitabında, modern refah devletinin olumsuz etkilerini önceden görerek sık sık “yeni kölelik”ten söz etmesi Hayek’e kitabına *Kölelik Yolu* adını vermesi için ilham kaynağı olmuştur. Kitap olumlu-olumsuz geniş yankı yapmıştır. Çok olumlu yankılar yanında, hem akademik alanda hem politik alanda bazı olumsuz, saldırgan ve düşmanca tepkiler de almıştır. Bunların belki de en ilginç, İngiliz İşçi Partisi’nin o dönemdeki ileri gelenlerinin kitabı bir “yabancı” tarafından yazılmış olmakla suçlamalarıdır. İlginç bir şekilde, bu suçlama, aslında, Hayek’in kitaptaki tezlerinin doğrulanması anlamına gelmiştir.

Bu vesileyle, yerinin geldiği düşüncesiyle, okuyucunun hoşgörüsüne sığınarak, mühim bir konuya kısaca temas etmek istiyorum. Türkiye’de, geleneksel sağ çevrelerde, yerli değerlerle cihanşumül değerler arasında bazen öyle sınırlar çizmeye, ilişkiler şekillendirmeye gayret edilmektedir ki, buna şaşırılmamak elde değildir. Yerli değerleri özümsememiş kimselerin evrensel kıymeti olan şeyler üretmeyeceği, evrensele ancak yerelden gidilebileceği söylenmektedir. Hiç şüphe yok ki, insanlar belirli toplumlara doğarlar ve hayatlarının önemli bir bölümünü doğdukları toplumlar içinde geçirirler. Sosyalleşme sürecinde insanlar yaşadıkları toplumların bireylerinde tezâhür eden toplumsal değerleri ve özellikleri alırlar. Bundan kaçınmaları mümkün değildir. Ama, insanların içine doğdukları veya onlara aktarılan değerlerin her zaman için değerli ve mutlaka korunması gereken cinsten olduğu söylenemez. Asıl önemli olan, insanların, kemale erdikten ve kendi değer sistemlerini yargılamaya başladıktan sonra yaptıkları bilinçli seçimlerdir. Bu, bazen yerelin reddini gerektirebilir. Böyle olması insanı ne aşağılık bir mahlûk hâline sokar ne de onun cihanşumül değeri olan şeyler üretmesini engeller. Bunun en iyi örneği Hayek’tir. Herhâlde, Alman toplumunun bazı değerlerini ana dili Almanca olan Hayek’ten daha etkili biçimde eleştiren

kimse pek azdır. Bu, bir anlamda, en azından, dönemsel mahâllî değerlerin reddidir. Ama, böyle olması, Hayek'i Hayek olmaktan alıkoymamıştır.

Hayek, *Kölelik Yolu*'nda, bazılarının zannettiğinin tersine, faşizmin ve komünizmin birbirine zıt kutuplar olmadığına, aynı totaliterizmin iki yüzünü teşkil ettiğine işaret etmektedir.

Bunu söylemek, bugün gayet kolaydır –doğrusu Türkiye'de hâlâ zor ve tehlikeli– ama o günlerde hiç de kolay olmadığı ve büyük bir medenî cesaret ve direnme gücü ile entelektüel öz güven ve kendine saygı gerektirdiği açıktır. Aslında, bu gerçeği ilk dile getiren Hayek değildir. Onun başarısı, kitabında bu benzerliği ilk defa bu kadar açık ve detaylı biçimde işlemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bütün ekonomik faaliyetlerin merkezî kontrol ve yönlendirmeye tâbi tutulmasının gitgide artan ölçüde hürriyeti tehlikeye düşüreceği ve ekonomik hürriyetin olmadığı yerde hürriyetin hiçbir türünün olamayacağı tezinin en etkili şekilde dile getirildiği eserlerden biri *Kölelik Yolu*'dur.

Kitabın işaret ettiği en önemli noktalardan biri, aşırı devlet kontrolünün insanlar üzerinde yapacağı psikolojik etki ve ahlâkî değerlerde meydana getireceği erozyondur. Bu yavaş bir süreç olacaktır, belki bir veya iki nesil alacaktır, ama sonuçta bizi hiç istenmeyen noktalara sürükleyecektir. İnsanların otoriteye karşı tavırları ve siyasal fikirleri, siyasal müesseselerin sebebi olduğu kadar sonucudur da. Hayek'in bu tespit ve izahının ne kadar haklı olduğunu anlamak veya O'nun görüşlerini test etmek için eski sosyalist ülkelere göz atmak yeterlidir.

Kölelik Yolu, Hayek'in meslekî ve fikrî kariyerinde de bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Filozof, bu eseriyle özgürlük mücadelesinde öncülük görevini üstlenmiş ve bunu ölümüne kadar sürdürmüştür. Kitapta ele aldığı konuları sonradan yazdığı eserlerde daha

ayrıntılı biçimde incelemiştir. İktisatta bilginin kullanımı ile ilgili sorunları *Individualism and Economic Order*'da (Chicago, 1948); totaliter sistemlerin epistemolojik ve entelektüel köklerini *Bilimin Karşı Devrimi*'nde (*The Counter-Revolution of Science*, Glencoe, III., 1952); özgürlüğün temellerini, dostlarını ve düşmanlarını *The Constitution of Liberty*'de (Chicago, 1960); iki farklı düzen tipini *Rules and Order*'da (Chicago, 1973); adâleti *Sosyal Adâlet Serabı*'nda (*The Mirage of Social Justice*, Chicago, 1976); çağdaş demokrasinin problemlerini *Özgür Bir Toplumun Siyasî Düzeni*'nde (*Political Order of a Free Society*, Londra, 1979) incelemiştir. Sosyalizmin fikir tarihindeki en büyük kritiklerinden bir tanesini son büyük eseri *Ölümcül Kibir: Sosyalizmin Hataları* (*The Fatal Conceit: The Errors of Socialism*, Londra, 1988) ile gerçekleştirmiştir.

***

Bu kitabın ilk 8 bölümü 1947-1948'de rahmetli hocam Aydın Yalçın'ın tavsiyesi ve talebi üzerine merhum Turhan Feyzioğlu tarafından tercüme edilerek *Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi*'nde yayımlanmıştır. Feyzioğlu'nun çevirisini, oğlu Metin Feyzioğlu'nun izni ile burada tekrar yayımlıyoruz. Bu vesileyle hocalarımıza Allah'tan rahmet diliyor, Metin Feyzioğlu'na teşekkür ediyorum. Eserin geri kalan 7 bölümü, değerli meslektaşım Prof. Dr. Yıldırım Arsan tarafından başarıyla ve çok iyi anlaşılır bir üslûpla, yer yer bazı özetlemelere giderek tercüme edilmiştir. Okuyucunun farkedeceği gibi, çeviride Türkçenin âdeta iki devri yansımaktadır. Bazı okuyucular Feyzioğlu'nun çevirdiği bölümlerdeki kimi kelimeleri anlamakta müşkülât çekebilir. Buna rağmen, ilk sekiz bölüme müdahale etmeyi uygun görmedik. Çünkü, Feyzioğlu hocanın çevirisi âdeta bir sanat eseri idi ve kimsenin ona müdahaleye hakkı yoktu. Okuyucuların bu durumu anlayışla karşılayacağına inanıyorum.

Çevirinin de, onu yayıma hazırlamanın da ne kadar meşakkatli bir iş olduğu ortadadır. Bu kitabın yayıma hazırlanmasında genç meslektaşlarım Bekir Berat Özipek ve Ertan Aydın'ın büyük emekleri geçmiştir. Kendilerine çok teşekkür ederim. Kitabın yayımında değerli dostum Alex'in başında bulunduğu *Atlas Economic Resarch Foundation* büyük katkı sağlamıştır. Alex ve bütün Atlas personeline de, her ne kadar okuyup anlamayacak olsalar da, kadirşinaslık gereği olarak, teşekkürlerimi ifade etmek isterim. Okuyucunun bu eserden azamî istifadeyi sağlamasını ve onu liberalizmin engin ve zengin fikir dünyasına girişin anahtarı olarak kullanmasını temenni ederim.

Atilla Yayla
Ankara, 13 Şubat 1995

Önsöz

SOSYAL MESELELER ÜZERİNDE PROFESYONELCE ARAŞTIRMALAR yapan biri, siyasî bir kitap yazdığı vakit, ilk görevi, bunu açıkça belirtmektir. Bu siyasî bir kitaptır. Bu gerçeği, daha zarif ve iddialı sosyal felsefe denemesi sıfatını kullanarak gizlemek istemem. Kitabın ismi ne olursa olsun, burada işaret edeceğimiz noktalar belirli nihaî değerlerden kaynaklanmaktadır. Umarım, kitapta bütün görüşlerin kendilerine dayandığı bu değerlerin neler olduğunu yeterince açık biçimde ortaya koydum.

Mamafih, bir şey daha eklemeliyim. Siyasî bir eser olmasına rağmen, kitapta ortaya koyulan inançlar-kanaâtlar benim kişisel çıkarlarım tarafından belirlenmemektedir. Arzuya şayan gördüğüm düzenin neden bana bu ülkenin insanların büyük çoğunluğuna sağlayacağından daha büyük avantajlar sağlayacağını anlamıyorum. Gerçekte, bana, sosyalist meslektaşlarım tarafından, karşı olduğum toplum içinde, onların görüşlerini benimsediğim takdirde, bir iktisatçı olarak çok daha önemli bir mevki işğâl edebileceğim söylenmektedir. Eminim ki, benim bu görüşlere karşı oluşum, onların çocukluğumdan beri âşına olduğum görüşlerden

farklı oluşundan ileri gelmemektedir. Çünkü, gençliğimde ben de bu görüşleri savundum ve beni iktisat çalışmaya iten şey bu değerlerdi. Her siyasal itirafta, modaaya uygun şekilde, menfaat bağlantılı sebepler arayanlar için, bu kitabı yazmamak veya yayımlamamak için her nedene sâhip olduğumu açıklamama müsaade ediniz. Bu kitap, dostça ilişkiler içinde bulunmak istediğim kişileri rahatsız edebilir. Kitap, üzerinde asıl çalışmam ve uzun vâdede daha fazla önem vermem gereken çalışmaları bir tarafa koymama yol açtı. Ve hepsinin üstünde, şurası kesindir ki, bu kitap, bütün eğilimlerimin beni yönelttiği akademik çalışmalarımın sonuçlarının peşin hükümlerle değerlendirilmesine yol açacaktır.

Bütün bunlara rağmen, eseri kaçınamayacağım bir görev olarak yazmak durumuna geldiysem, bu, esas itibariyle, hâlihazırda yapılmakta olan ve halkın pek farkında olmadığı, müstakbel ekonomi politikasının problemleri hakkındaki tartışmaların tuhaf ve ciddi bir veçhesi yüzündendir. Bu, ekonomistlerin çoğunun yıllardır savaş makinesi tarafından yutulmuş ve resmî konumları tarafından susturulmuş olması ve bunun sonucunda bu problemlerle ilgili kamuoyunun, tehlike çanlarını çaldırarak ölçüde, amatörler ve eksantirikler, parçalamak için bir baltaya yahut satmak için her derde deva bir ilâca sâhip kimseler tarafından yönlendirilmekte olmasıdır. Bu şartlar altında, fikrî çalışma rahatına sâhip bir kimsenin, mevcut eğilimlerin onları açıkça ifade edemeyen birçok kimsenin kafasında yaratması gereken endişelerini kendine saklamaya hakkı yoktur –bununla beraber, belki, başka şartlarda, ulusal politika sorunlarının tartışılmasını memnuniyetle bu işin otoritesi olan ve bu açıdan daha vasıflı kimselere terk ederdim.

Bu kitabın temel tezi, ilk defa, “Özgürlük ve Ekonomik Sistem” adıyla *Contemporary Review*’ın Nisan 1938 sayısında yayımlanan yazıda ele alındı ve daha sonra Profesör H. D. Gideonse tarafın-

dan University of Chicago Press için edit edilen “Public Policy Pamphlets”lerinden (1939) biri olarak genişletilmiş biçimde yeniden basıldı. Her iki yayıncıya ve editöre, bazı pasajları burada tekrar kullanmama müsaade edişlerinden dolayı teşekkür ederim.

Friedrich von Hayek
London School of Economics
Cambridge, Aralık 1943

Giriş

Pek az keşif fikirlerin şecerelerini teşhir eden keşiflerden daha irkiticidir.

Lord Acton

İÇİNDE YAŞAMAKTA OLDUĞUMUZ HÂDİSELER TARİH DEĞİLDİR. Bunların nasıl neticeler doğuracaklarını kestiremeyiz. Araya biraz mesafe girince, geçmiş hâdiselerin mânâsını takdir etmek ve doğurdukları neticeleri göz önüne getirmek mümkün olur. Fakat tarih cereyan etmekte olduğu sırada, bizim için henüz tarih değildir. Hâdiseler bizi meçhul bir diyara doğru götürmektedir ve pek nâdiren bizi nelerin beklemekte olduğunu görmek imkânı, bir lâhza için elimize geçer. Eğer evvelce gördüklerimizin hepsini hatırlayarak aynı hâdiseleri yeni baştan yaşamak imkânını bulsaydık, vaziyet çok farklı olurdu. Her şey bize çok daha başka türlü gelirdi. Bugün hemen hemen farkına bile varmadığımız bazı gelişmeleri, son derece mühim ve ekseriya çok endişe verici görürdük. İnsanın böyle bir tecrübeyi yaşamaması ve kendini tarihe zorla kabûl ettiren hiçbir kanun tanımaması, şüphesiz bir saadettir.

Bununla beraber, asla önüne geçilemeyecek hiçbir gelişme mevcut olmadığından, tarih hiçbir zaman aynen tekerrür etmese bile, mâziye bakarak, tekrar aynı hâle düşmemek için ne yapmak lâzım geldiğini bir dereceye kadar öğrenmemiz mümkündür. Ufukta bir tehlike bulunduğunu anlamak için insanın kâhin olması icap etmez. Arızî bir tecrübe ve alâka kombinezonu, ekseriya bir insana hâdiseleri pek az kimseye nasip olan bir şekilde görmek imkânını verir.

Bu kitap, aynı devreyi iki kere yaşamak veya birbirinin aşağı yukarı tıpkısı olan fikir tekâmüllerine iki defa şahit olmak kabîlinden bir duruma son derece benzeyen bir tecrübenin eseridir. Böyle bir tecrübe ancak memleket değiştirerek, muhtelif memleketlerde uzun zaman yaşamak suretiyle elde edilebilir. Medenî memleketlerin ekserisinde fikir cereyanlarının tâbi oldukları tesirler mutlaka aynı zamanda ve aynı hızla kendilerini göstermezler. Öyle ki, bir memlekettten diğerine geçmek suretiyle, aynı fikrî tekâmül safhalarına iki defa şahit olmak mümkündür. Böyle bir vaziyette, insanın duyuları (hasseleri) adamakıllı keskinleşmektedir. İnsan yirmi veya yirmi beş yıl önce karşılaştığı birtakım kanaâtlerin ortaya atıldığını, birtakım tedbirlerin tavsiye edildiğini işittiği zaman, bunlarda yepyeni bir kıymet, istikbâli gösteren birer alâmet mahiyeti görmektedir. Bu alâmetler, hâdiselerin, mutlaka değilse bile, muhtemel olarak aynı şekilde gelişeceği fikrini uyandırmaktadır.

Şimdi, söylemem lâzım gelen na hoş bir hakikât vardır, biz de Almanya'nın âkıbetine uğramak tehlikesine mâruz bulunuyoruz. Şüphesiz tehlike burnumuzun dibinde değildir ve bu memleketin durumu şu son yıllarda Almanya'da görülen duruma o kadar az benzemektedir ki, aynı istikamete doğru gittiğimize inanmak güçtür. Fakat bu yol, çok uzun olmakla beraber, bir kere haddinden fazla ileri gidildi mi bir daha geri dönülemeyecek olan yollardandır. Uzun

vâdeli olarak hepimiz kendi kaderimizin yapıcısıyız. Fakat her gün, kendi yarattığımız fikirlerin elinde esiriz. Tehlikeyi ancak vaktinde anlamak suretiyle önleyebiliriz.

Memleketimizin [İngiltere] benzediği Almanya, Hitler Almanyası yahut bugünkü savaşın Almanyası değildir. Fakat fikir oluşumlarını inceleyen insanlar, geçen dünya savaşı esnasında ve ondan sonra Almanya’da hâkim olan eğilimlere, bugün memleketimizde hüküm sürmekte olan fikir cereyanları arasında, sathî bir yakınlıktan çok daha fazla benzerlik bulunduğunu müşahade etmekten geri kalmazlar. O zamanın Almanyası’nda olduğu gibi, bugünkü İngiltere’de de, millî müdafaa maksadıyla kurulan teşkilâtın harbden sonra istihsal gayeleri için idamesi niyeti hâkimdir. 19. Yüzyıl liberalizmine karşı aynı istihfaf, aynı “realizm”, aynı sinizm bugünkü İngiltere’de mevcuttur; hatta “önüne geçilmesi imkânsız temayüller” aynı tevekkülle kabûl edilmektedir. En gürültücü islahatçılarımız “bu harbin verdiği derslerden” iyice istifade etmemiz lâzım geldiğinde çok musirdirler. Fakat bu derslerin onda dokuzu, Almanların geçen harbten almış oldukları ve Nazi sisteminin doğuşuna çok yardım etmiş bulunan derslerin tıpkısıdır. Bu eser boyunca, birçok noktalarda on beş yahut yirmi yıl mesafe ile âdeta Almanya’yı tâkip ettiğimizi göstermek fırsatını bulacağız. İnsanlar hâfızalarının tâzelenmesini hiç sevmezler; fakat Almanya’nın tâkip etmekte olduğu sosyalist siyasetin terakkiperverler tarafından bize örnek diye gösterildiği yıllar pek uzak değildir. Bunlar sonradan İsveç’i model olarak göstermeye başladılar. Hâfızaları pek zayıf olmayanlar, harbden önce, en aşağı bir nesil boyunca Alman düşünce ve usûllerinin İngiltere’nin ideâlleri ve siyaseti üzerinde ne kadar derin tesirler yaptığını bilirler.

Rüşte erdikten sonra hayatımın hemen hemen yarısını doğum yerim olan Avusturya’da Alman entelektüel hayatıyla sıkı

Bibliyografik Not

YILLARDIR MODA DIŞI OLMUŞ BİR GÖRÜŞ BİRKAÇ BÖLÜ-
mün sınırları içinde ancak kısaca ifade edilebilir. Görüş-
leri geride kalan yirmi yıl içinde hâkim olan yaklaşımlar
tarafından oluşturulmuş okuyucu için bu kadar yararlı bir tartış-
ma için gerekli ortak zemini oluşturmaya yeterli değildir. Moda
dışı olsa bile, bu kitabın yazarının görüşleri bazı okuyucuların
sanacağı gibi yalnızca onun tarafından benimsenen ve dile geti-
rilen görüşler değildir. Bu kitapta alışılmamış bir fikir ortamı ile
karşılaşmış olan okuyucular, dilerlerse, daha detaylı bir tartışma
için, bir kısmı arzuya şayan müstakbel toplumun yapısıyla ilgili
görüşler içeren aşağıdaki eserlere başvurabilirler. En erken ve en
önemli çalışma, şüphesiz, Ludwig von Mises'in ilk olarak 1922'de
yayımlanan *Sosyalizm*'idir.

Graham, W. H. *A False Utopia: Collectivism in Theory and Practice*,
(Duckworth) 1937.

Graham, F. D. *Social Goals and Economic Institutions*, (Prince-
ton University Press) 1942.

Halévy, E. *L'ère Des Tyrannies*. Paris (Gallimard) 1938. En Önemli İki Makalenin İngilizceleri Şurada Bulunabilir. *Economica*, Şubat 1941 ve *International Affairs*, 1934.

Halm, G., L. von Mises vd., *Planning Collectivist Economics*. Ed. F. A. Hayek. (Routledge) 1937.

Hutt, W. H. *Economist and the Public*, (Cape) 1935.

Lippmann, W. *An Inquiry Into The Principles of the Good Society*, (Allen & Unwin) 1937.

Mises, L. von. *Socialism*, Trsl. By J. Kahane. (Cape) 1936.

Muir, R. *Liberty and Civilisation*, (Cape) 1940.

Polanyi, M. *The Contempt of Freedom*, (Watts) 1940.

Rappard, W. *The Crisis of Democracy*, (University of Chicago Press) 1938.

Robbins, L. C. *Economic Planning and International Order*, (Macmillan) 1937.

Robbins, L. C. *The Economic Causes of War*, (Cape) 1939.

Röepke, W. *Die Gesellschaftskrisis Der Gegenwart*, Zürich (Eugen Rentsch) 1942.

Rougier, L. *Les Mystiques Economiques*, Paris (Libraire Medicis) 1939.

Voigt, F. A. *Unto Caesar*, (Constable) 1938.

Aşağıdaki, University of Chicago Press Broşürleri:

Simons, H. *A Positive Program For Laissez-faire. Some Proposals For A Liberal Economic Policy*, 1937.

Gidednse, H. D. *Organised Scarcity and Public Policy*, 1934.

Hermens, F. A. *Democracy and Proportional Representation*, 1940.

Sulzbach, W. *Capitalist Warmongers: A Modern Superstition*, 1942.

Heilperin, M. A. *Economic Policy and Democracy*, 1943.

Bunların yanında şimdi tek tek sayamayacağımız önemli almanca ve italyanca eserler vardır. Bu listeye, bazı düşmanlarımızın görüşlerini anlama ve bizimle onlar arasındaki farkı görmek konusunda yardımcı olan birkaç kitap ekleyeceğim:

Ashton, E. B. *The Fascist, His State and Mind*, (Putnam) 1937.

Foerster, F. W. *Europe and the German Question*, (Sheed)

Kantorowicz, H. *The Spirit of English Policy and the Myth of the Encirclement of Germany*, (Allen & Unwin) 1931.

Alman Tarihi Hakkında İyi Bir Kitap Şudur:

Schnabel, S. *Deutsche Geschichte in 19. Zabrbundert*, 4 cilt. Freiburg, İ. B. 1929-37.

Belki de çağdaş problemlerimizin en iyi açıklamalarını hâlâ liberal çağın büyük filozoflarından de Tocqueville ve Lord Acton'da, hatta Benjamin Constant, Edmund Burke ve Madison, Hamilton ve Jay'in *Federalizm Üzerine Yazılar*'ında bulabiliriz. Bu insanların döneminde özgürlük hâlâ savunulması gereken bir değerdi. Oysa zamanımızda insanlar onu her zaman sâhip olduğumuz/olacağımız bir şey sanmakta ve özgürlüğü tehlikeye atan doktrinlerden kurtulma cesaretini gösterememektedir.

Bölüm Başlarındaki Epigrafların Alındığı Yerler

- Giriş:** Lord Acton, *History of Freedom and Other Essays*, S. 62.
- 1. Bölüm:** F. D. Roosevelt, *Message to Congress*, Nisan, 29, 1938.
- 2. Bölüm:** F. Hoelderlin, *Hyperion I*, (Werke, Insel Ausgabe, S. 456).
- 3. Bölüm:** E. Halevy, *L'ere Des Tyrannies*, S. 208.
- 4. Bölüm:** B. Mussolini, *Grand Fascists Council Report*, 1929.
- 5. Bölüm:** A. Smith, *Wealth of Nations*, Bkz. IV, Ehpt. II, Ed. Cannan, Cilt I, S. 421.
- 6. Bölüm:** K. Mannheim, *Man and Society*, S. 180.
- 7. Bölüm:** H. Belloc, *The Servile State*, 3rd Ed., S.II.
- 8. Bölüm:** Lord Acton, *History of Freedom and Other Essays*, S. 57.
- 9. Bölüm:** V. İ. Lenin, *State and Revolution*, "Little Lenin Library" Ed., S. 78; L. Troçki, *The Revolution Betrayed*, S. 76.
- 10. Bölüm:** Lord Acton, *Historical Essays and Studies*, S. 504.
- 11. Bölüm:** E. H.Carr, *Twenty Years Crisis*, S. 172.

- 12. Bölüm:** A Moeller van Den Bruck, *Das Dritte Reich*, Quoted After R. D. Butler; *The Roots of National Socialism*, S. 260.
- 13. Bölüm:** *The Times*, Feb, 24, 1940, First Leader.
- 14. Bölüm:** J. Milton, *Ready and Easy Way to Establish a Free Commonwealth*. (*Aeropagitica and Other Prose Works*, Everyman Edition, S. 181).
- 15. Bölüm:** Lord Acton, *The History of Freedom and Other Essays*, S. 98.

Sözlük

aksulamel: yankı, eko

âmil: sebep, faktör

arızî: 1. sonradan olan 2. geçici, eğreti

âzâ: üye

bâhusûs: özellikle

bidâyet: başlangıç

biteviye: tekdüze, yeknesak, monoton

cereyan etme: 1. olma, gelişme 2. hareket, oluşum

cihânşümûl: evrensel

cihet: yön, yan, taraf

derpîş etmek: öngörmek

ekseriyâ: çoğunlukla, çoğu kez

harp: savaş

hasretmek: bir şeyin bütününi birine, bir şeye ayırmak, vermek

heyûlâ: korkunç hayal

husûl: olma, meydana gelme

hülâsa: 1. özet. 2. kısaca

isdar: çıkarma, çıkarılma

içtimaî: toplumsal, sosyal

içtinap: çekinme, sakınma

ihdâs: ortaya çıkarma, meydana getirme

ihtisas: uzmanlık

iktifâ etmek: yetinmek

ilga: bir şeyin varlığını ortadan kaldırma

indî: herkesçe kabul edilebilecek bir temele bağlanamayıp yalnız bir kişinin kendi kanısına dayanan

inhirâf: sapma, başka bir tarafa meyletme

inhisâr: tekel

inkisâm: taksim edilme, bölünme

inkıyâd: boyun eğme

inkişâf: gelişme, gelişim

intibâk: çevreye veya bir duruma uyma, uyum

intihâp: seçim, seçme

iptidaî: ilkel

istidât: yetenek, kabiliyet

istihale: değişim

istihdâf: amaçlama, hedef alma

istihfaf: küçümseme, hor görme, hafifseme

istihlâk: tüketim

istihsâl: üretim, üretme

istikbâl: gelecek

istiklâl: bağımsızlık

itikat: bir fikre, bir inanca bağlanma; inanma, inanç

itiyât: alışkanlık

izâfe: (bir şeye veya bir kimseye) bağlama, mal etme, yakıştırama

izâle: yok etme, giderme

izhâr: belirtme

kabîl: mümkün, olanaklı

kaim: başka bir şeyin yerine geçen

kâni: ikna olmuş

kaziye: önerme

kem: 1. kötü, fena 2. eksik, noksan

mahdut: 1. çevrilmiş, sınırlanmış. 2. sayısı belli olan, sayılı, az

mâhirâne: becerikli, ustalıklı

mâhiyet: nitelik, vasıf, öz, esas

mâlik: sahip, efendi

masûn: korunma altında olan, korunan, saklanan

matbûât: basın

matûf: 1. bir yöne eğilmiş 2. birine atfedilmiş

mazhar: erişmiş, erişen (kimse)

mazhariyet: erişme, elde etme

mefruz: 1. farzedilen, varsayılan 2. ayrılmış, bölünmüş

menfi: olumsuz

muayyen: belli, belirli; belirlenmiş, kararlaştırılmış

mûdî: 1. bankaya para yatıran kişi 2. emanet bırakan kişi

muhakeme: 1.yargılama 2. usa vurma 3. bir sorunu çözmek için çıkar yol arama

muhtelif: çeşitli

mukabil: karşılık

mukadder: kaderde olan

mukadderât: kader, yazgı

mukayese: karşılaştırma

muktedir: bir şeyi yapmaya, başarmaya gücü yeten, erkli

murakâbe: denetleme, denetim

mutat: alışılmış olan

mutazarrır: zarar görmüş

muvaffak: başarılı

muvâzene: denge, dengeleme

muvâzî: koştur, paralel

müdrîk: anlamış, akli ermiş

müellif: yazar

müessese: kurum, kuruluş

müessir: dokunaklı

mülâhaza: düşünce

mülhem: ilham olmuş, esinlenmiş

mümâsil: benzeyen, andıran

müncer: varıp sona eren, neticelenen

mündemiç: içkin

münferit: ferdi, bireysel

münhasır: 1. bir kimse veya bir şey

için ayrılmış, mahus 2. sınırlanmış, sınırlı

müphem: belirsiz

müptezel: saygınlığını yitirmiş

mürekkep: bir şeyden oluşmuş:

müsâvât: eşitlik, denklik

müsâvî: eşit, denk

müspet: olumlu

müstehlik: tüketici

müstenit: dayanan, yaslanan

müsterih: içi rahat olmak, kaygıdan kurtulmak

müşahade: gözlemlleme

müşâhit: gözlemci

müteallik: ilişkin, ilgili

mütecânis: belli, belirli

müteessir: üzölmüş, üzüntölü

mütefekkir: düşünür

mütehassıs: uzman

mütemadiyen: süreklı, devamlı

mütenevvi: türlü, çeşitli

müzâheret: yardım, destekleme

nasafet: hakkaniyet

nazar: bakma, bakış

neşriyât: yayın

netice: sonuç

nevî: çeşit, cins, tür

nizam: düzen

nokta-i nazar: görüş, bakış açısı

obstrüksiyon: engelleme. tıkanıklık

râbıta: ilgi, ilişki

ram olmak: boyun eğmek, itaat etmek

refik: arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş

saadet: mutluluk

saik: 1. sebep.2. güdü

salâhiyet: yetki

sarf-ı nazar: 1. saymama, dikkate almama 2. vazgeçme

sarîh: açık kolay anlaşılır, belli belirgin

sathî: yüzeysel

semere: (mecaz) istenilen sonuç, verim

sevk: 1. gönderme götürme 2. sürükleme, itme

seyyaliyeti: akışkanlık

şâyân: uygun, yakışık, değer, münasip

şuur: bilinç

şümûl: kaplama, kapsama

taallük: ilgisi olma, ilgisi bulunma, ilinti

taazzuv: uzuv meydan getirme, organlaşma

tâbiye: 1. hazırlama, yerleştirme, tertip etme 2. taktik

tâdil: değişiklik

tahavvül: bir durumdan başka bir duruma geçme, değişme, değişkenlik, dönüşme, dönüşüm

tahayyül: hayalde canlandırma, sembolleştirme

tahdit: sınırlama

tahdît: hudutlandırma, sınırlandırma

tahrif: bir şeyin aslını bozma, değiştirme

takaddüm: 1. önce gelme, önce davranma 2. ileri geçme, ileride bulunma

tanzim: düzenleme

tasvip: onaylama

tatbik: uygulama

tazammun: kapsama, içine alma, içirme

tazyik: baskı, basınç

tebârüz: belirme, görünme

tecellî: belirme, ortaya çıkmak, zuhur etmek, meydana çıkmak

tecrit: soyutlama, yalıtma, izole etme

tedhiş: yıldırma

tedrîcî: derece derece, yavaş yavaş olan

teessüs: kurulma, ortaya çıkma

teeyyüd: teyit edilme, doğru çıkma

tefekkür: düşünme, düşünüş

tefrîk: ayırma, ayırım

tefsir: yorumlama

tehâlûk: can atma, çok isteme

tekâmül: gelişim, gelişme

telâkki: 1. anlayış 2. sayma, kabul etme

telif: uzlaştırma

temâyül: bir tarafa eğilme, meyletme

temerküz: bir yerde toplânma

tenkit: eleştiri

terakki: ilerleme, gelişme

tesir: etki

teşahhus: 1. şahıs haline girme, cisimleşme 2. belirme

teşekkül: 1. belli bir varlık ve biçim kazanma 2. kuruluş

teşevvüş: karışıklık

teşkilât: örgüt, organizasyon

teşmil: kapsamına alma, genişletme, yayma

teşri: yasama

teşrii salâhiyet: yasama yetkisi

tetkik: inceleme

tevdî: verme, bırakma

tevekkül: Herhangi bir işte elinden geleni yapıp daha sonrasını Allah'a bırakma

tezâhür: 1. belirme, ortaya çıkma 2. belirtme

vait: vaat

vârit: olabileceği akla gelen

vâsıl: ulaşan, varan

veçhe: yön

vetire: 1. süreç 2. usul, tarz

vûsat: genişlik

vuzûh: açık olma durumu, açıklık, aydınlık

zadegan: asiller, soylular

zarûret: mecburiyet, gereklilik, zorunluluk, zorunluk

zâviye: açı

zemmetmek: kınamak, yermek

zuhûr: ortaya çıkma, belirme, baş gösterme

İsim Dizini

A

Acland, Sir Richard 232, 248
Acton, Lord 19, 32, 101, 139, 175, 184,
222, 255, 277, 279, 280
Ashton, E. B. 117, 277

B

Bebel, August 209
Becker, Carl L. 197
Belloc, Hilaire 33, 121, 279
Benda, Julien 230, 231
Borkenau, Franz 182
Bright, John 33
Bruening, Heinrich 98
Burckhardt, Jacob 184
Burnham, James 141, 257
Butler, Rohan d'O 208, 214, 280

C

Carlyle, Thomas 26, 208, 251
Carr, Edward Hallett 183, 193, 225, 226,
227, 228, 266, 279
Cecil, Lord 226
Chamberlin, William Henry 49
Chase, Stuart 122

Cicero 33
Clark, Colin 134
Cobden, Richard 33
Comte, Auguste 36, 208
Coyle, David Cushman 167
Cripps, Sir Strafford 98
Crowther, James Gerald 203

D

---

de Montaigne, Michel 33
de Tocqueville, Alexis 13, 14, 32, 46
Dewey, John 47
Dicey, Albert Venn 104, 222
Disraeli, Benjamin 146, 251
Drucker, Peter 50, 198
du Bois - Reymond, Emil 229

E

Eastman, Max 49, 141, 143
Engels, Friedrich 184
Erasmus 33

F

Feiler, Arthur 146
Fichte, Johann Gottlieb 209, 210

Franklin, Benjamin 174
 Freyer, Hans 216
 Fried, Ferdinand 219

G

Gladstone, William Ewart 184, 223, 251
 Goering, Hermann 214

H

Halevy, Élie 98, 184, 279
 Hegel, G. W. F. 42, 211, 225, 227
 Heimann, Eduard 52
 Hewart, Lord 116
 Heydrich, Reinhard 175
 Himmler, Heinrich 175
 Hitler, Adolf 21, 25, 50, 52, 98, 111, 115,
 209, 213, 219, 223, 224, 228,
 232, 248, 274
 Hoelderlin, Friedrich 45, 279
 Hume, David 33
 Hutt, William Harold 165, 276

J

Janet, Paul 47
 Jennings, Sir W. Ivor 268
 Jünger, Ernst 216

K

Keynes, Kohn Maynard 218, 223
 Knight, Frank H. 191
 Kolnai, Aurel 216

L

Lange, Oskar R. 185
 Laski 92, 93, 174, 237
 Lassalle, Ferdinand 209, 210
 Laval, Pierre 51
 Lenard, Philipp 201
 Lenin, Vladimir Ilyič 49, 141, 146, 147, 161,
 218, 279
 Lensch, Paul 214, 216
 Lewis, Arthur 234
 Lippincott, Benjamin Evans 185

Lippmann 50, 276
 Locke, John 33, 115

M

Macaulay, Thomas 251
 Mackenzie, Findlay 183
 Maine, Sir Henry 111
 Mannheim, Karl 41, 42, 99, 103, 197, 279
 Marx, Karl 42, 70, 143, 184, 209, 211, 212,
 225, 227
 Michels, Robert 51
 Mill, John Stuart 25, 152, 251
 Milton, John 33, 239, 248, 252, 280
 Moeller van den Bruck, Arthur 207, 216,
 218, 280
 Morley, Lord 26, 222, 251
 Mosley, Sir Oswald 98
 Muggeridge, Malcolm 146
 Mussolini, Benito 51, 69, 74, 279

N

Nicolson, Harold 222
 Niebuhr, Reinhold 73, 183
 Nietzsche, Friedrich 182

O

Ostwald, Wilhelm 213

P

Percy, Lord Eustace 98
 Perikles 33
 Platon 223
 Plenge, Johann 211, 212, 213, 214, 216
 Pound, Ezra 252
 Pribram, Karl 219

Q

Quisling, Vidkun 51

R

Rathenau, Walter 213
 Robbins, Lionel 70, 123, 256, 269, 276
 Rodbertus, J. Karl 209, 210

Roepke, Wilhelm 168
Russell, Bertrand 184, 185

S

Saint-Simon 47
Scheler, Max 219
Schmitt, Carl 216, 217, 226
Schnabel, Franz 229, 277
Sidgwick, Henry 222, 269
Smith, Adam 33, 57, 63, 85, 279
Sombart, Werner 42, 73, 209, 210, 211
Sorel, George 196, 208
Spann, Othmar 216
Spengler, Oswald 216, 217, 218
Stewart, Dugald 57, 208
Streicher, Julius 175

T

Takitus 33
Taylor 185
Thukydides 33
Toynbee, Arnold J. 226

Troçki, Lev 141, 161, 279

V

Voigt, Frederick Augustus 50, 276
Voltaire 114
von Bismarck, Otto 209, 214, 217, 223
von Goethe, J. Wolfgang 25
von Hardenberg, Friedrich 28, 217
von Humboldt, Wilhelm 25, 217
von Killinger, Manfred F. 175
von Papen, Franz 98
von Schleicher, Kurt 98
von Schmoller, Gustav 42

W

Waddington, Conrad Hal 231
Webb, Sidney ve Beatrice 92, 183, 184,
199, 201
Wells, Herbert George 118, 119, 212, 251
Wieser, Georg 154
Wilson, Woodrow 226

Özgürlüğün Kitaplığı İnternette...

www.liberte.com.tr

